

✓ **บริจาคเงินจัดการสาธารณะพยาบาล**

สมัยมณฑลพายัพ พ.ศ.2451

มณฑลพายัพ เป็นชื่อเรียกเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่นที่อยู่ใกล้เคียงโดยเปลี่ยนจากเมืองที่เคยเป็นอิสระ กลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศสยาม โดยเริ่มจัดมณฑลพายัพมาตั้งแต่ พ.ศ. 2442 เรื่อยมาจนถึง พ.ศ.2476 จึงเปลี่ยนมาใช้เป็นจังหวัดเชียงใหม่

หนังสือราชกิจจานุเบกษา จะมีเรื่องราวที่บันทึกไว้ตั้งแต่สมัยโบราณ เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ตรวจพบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมณฑลพายัพ โดยเฉพาะนครเชียงใหม่ ในเล่มที่ 25 วันที่ 12 กรกฎาคม ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) สมัยรัชกาลที่ 5

“เรื่องจัดการสาธารณะพยาบาล มณฑลพายัพ” เป็นช่วงสมัยที่มีการพัฒนาในเรื่องการป้องกันโรคไข้ทรพิษ โดยมีการปลูกฝีป้องกันโรคทั่วประเทศตามมณฑลต่างๆ การปลูกฝีเชื่อว่าต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการ แต่ทางราชการไม่มีเงินเพียงพอ จึงต้องใช้วิธีรับบริจาคจากข้าราชการพ่อค้าประชาชน ซึ่งแต่ละมณฑลก็มีการรับบริจาคและปรากฏรายชื่อผู้บริจาคในหนังสือราชกิจจานุเบกษา การบริจาคเงินป้องกันไข้ทรพิษในนครเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2451 ปรากฏว่าใช้เป็นเงินบาท เมื่อเปรียบเทียบกับงบราชการสร้างวิหาร ภูมิ วัดเกตการาม ในปี พ.ศ.2464 มีบันทึกไว้บริจาคเป็นเงินรูเปีย ซึ่งเงิน 1 รูเปีย เทียบเท่ากับ 80 สตางค์

ปรากฏรายชื่อข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนในสมัยนั้น ซึ่งบางท่านเป็นต้นตระกูลในเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน

พระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ ข้าหลวงใหญ่ บริจาคเงิน 50 บาท ชื่อเดิม คือ เขย กัลยาณมิตร รัชกาลที่ 5 ส่งมาดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาของมณฑลพายัพ คุมราชการภาคเหนือตอนบนทั้งหมด ตั้งแต่ปี พ.ศ.2445 หลังเกิดกบฏเงี้ยวเมืองแพร่

เจ้าอินทวโรสุริยวงษ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ บริจาคเงิน 120 บาท **ถือว่าบริจาคมากที่สุด เจ้าอินทวโรสุริยวงษ์ เป็นผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 8 ระหว่าง พ.ศ.2439-2452 จากที่เคยมีรายได้จำนวนมหาศาล แต่นับแต่ พ.ศ.2451 เป็นต้นมา รัฐบาลสมัยรัชกาลที่ 45 จัดเงินเดือนให้เดือนละ 20,000 บาทเท่านั้น และจากบันทึกของเจ้าวงศ์จันทร์คชเสนี (ณ เชียงใหม่) เล่าราวปี พ.ศ.2460 ว่าในคุ้มหลวง เจ้าแก้วนารัฐจะจัดเงินกองไว้บนโต๊ะแบ่งให้ญาติพี่น้องในตระกูล ณ เชียงใหม่ โดยจะนำกระบุงมาโกยเงินบนโต๊ะไปคนละ 2 กระบุง เอากระดังปีดปากกระบุง ให้คนงานหาบกลับบ้านกัน แสดงถึงความมั่งคั่งของเจ้าในยุคนั้น**

พระศรีวิไชย ข้าหลวงประจำนคร บริจาคเงิน 40 บาท เป็นข้าหลวงนครเชียงใหม่ คาดว่าส่งมาจากกรุงเทพฯ

หลวงพินิจนรคดี ข้าหลวงมหาดไทย บริจาค 25 บาท ไม่ทราบว่าจะเทียบเท่า

ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนี้หรือไม่ แต่บรรดาศักดิ์ต่ำกว่า ข้าหลวงประจำนคร เพราะจากหลวงถึงจะขึ้นเป็นพระก่อนที่จะเป็นพระยา

หลวงวิไชย ผู้พิพากษาศาลมณฑล บริจาคเงิน 25 บาท สมัยก่อนคนมีอายุทันเหตุการณ์เล่าว่า ศาลเชียงใหม่สมัยก่อนอยู่บริเวณโรงเรียนอนุสารสุนทร เชื่อกับโรงพักแม่ปิงข้างๆ คือที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่ อีกศาลหนึ่งเป็นศาลต่างประเทศอยู่ริมน้ำปิง บริเวณข้างจวนผู้ว่าราชการ จังหวัดเชียงใหม่ ตำรวจรุ่นเก่าบอกว่า หากจับผู้ร้ายได้ต้องเดินจูงล่ามโซ่จากกองเมืองไปฟ้องที่ศาลตรงข้ามโรงพักแม่ปิงแห่งนี้ ผ่านตลาดบ้านช่องคนรู้เห็นกันทั้งเมือง

เจ้าราชวงศ์ เสนานา บริจาคเงิน 20 บาท, **เจ้าราชบุตร เสนาคลัง** บริจาคเงิน 20 บาท

พระยายอดเมืองขวาง ข้าหลวงประจำนคร บริจาคเงิน 20 บาท ตำแหน่งเดียวกับพระศรีวิไชย คือข้าหลวงประจำนคร มีข้อมูลว่า พระยายอดเมืองขวาง เมื่อ 4 ปีก่อนหน้านี้คือ เมื่อปี พ.ศ.2446 สมัยนั้นพวกเงี้ยวนำกำลังมาปล้นอำเภอแม่จัน ซึ่งชื่อเดิมว่าเชียงแสนหลวงเผาโรงพักและบ้านช่องชาวตลาดวอดวาย 33 หลังคาเรือน เตรียมจะเข้าปล้นยึดนครเชียงราย แต่ถูกกำลังทหารเข้าปราบปรามได้เสียก่อน พระยายอดเมืองขวาง มีคำสั่งให้พระยาอุตรกิจ ข้าหลวงเชียงราย (สมัยก่อนเรียกเชียงใหม่เหนือ) นำกำลังทหารต่อสู้ให้ถึงที่สุด จนตีเงี้ยวแตกไป

หม่อมอนุรุธเทวา ข้าหลวงอัยการ บริจาคเงิน 20 บาท สมัยนั้นมีทั้งผู้พิพากษาและอัยการ เชื่อว่าด้านการตัดสินคดีมีความทันสมัยแล้ว

จันเสียวสกล บริจาคเงิน 20 บาท เชื่อว่าต้องเป็นชาวจีนค้าขายที่คบค้ากับหมู่ข้าราชการ อาจเป็นนายอากรรับเก็บภาษีเหล้า การพนันก็เป็นได้

ขุนพิจิตรภักดีอากร นายอากรสุรา บริจาคเงิน 20 บาท ท่านนี้แน่นอนเป็นนายอากรสุรารับเหมาเก็บอากร จนได้บรรดาศักดิ์เริ่มต้นเป็น “ขุน” ต่อไปในภายภาคหน้า อาจได้เป็นหลวงเป็นพระเรื่อยไป

ขุนอุปการศิลปศาสตร์ ข้าหลวงธรรมการ บริจาคเงิน 12 บาท 54 อัฐ คงเหมือนกับตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัดท่านองนั้น ท่านนี้บริจาคเป็นเงินอัฐด้วย มีข้อมูลว่าเงินสมัยก่อนเทียบได้ว่า เหรียญ 1 บาท เท่ากับ 100 สตางค์ 25 สตางค์เท่ากับ 1 สลึง, 12 สตางค์เรียกว่า 1 หวัน, 6 สตางค์ เรียกว่า ครึ่งวัน และ 3 สตางค์เรียกว่า 1 เชี้ยว ไม่แน่ว่า

อัฐ หมายถึงหวันหรือไม่

หลวงประกอบรณการ ผู้บังคับการกองตำรวจ บริจาคเงิน 12 บาท ตำรวจเงินคาดว่าเป็นผู้บังคับการตำรวจมณฑลพายัพคนแรกจนถึงปี พ.ศ.2461 ย้ายไปเป็นผู้บังคับการมณฑลราชบุรี สบายไปเพราะอยู่ใกล้กรุงเทพฯ กว่าเชียงใหม่เยอะ ผู้ที่มาแทน คือ พ.ต.ท.พระวิชัยประชาบาล

หลวงขจรเนาวรัตน์ คุรุปกครอง บริจาคเงิน 10 บาท ไม่ได้บอกว่าเป็นครูโรงเรียนไหน คาดว่าคงเป็นโรงเรียนยุพราช เพราะเป็นโรงเรียนหลวง

หลวงสรยุทธประจักษ์ ผู้พิพากษาศาลมณฑล บริจาคเงิน 10 บาท ตำแหน่งเหมือนกับหลวงวิไชย

จันกิจดี บริจาคเงิน 10 บาท คนมีอายุบอกว่าสมัยก่อนมักเรียกชาวจีนว่า จินนั้น จินนี้ เนื่องจากสังคมยอมรับและชื่นชมคนจีนกัน แม้ลูกครึ่งคนจีนและคนเมืองก็ตีขลุมเป็นคนจีน ใช้คำนำหน้าว่าจินเช่นกัน

หลวงคชดิษฐาภิบาล นายอำเภอแม่ท่าช้าง บริจาคเงิน 6 บาท อำเภอแม่ท่าช้างเป็นชื่อเดิมของอำเภอหางดง โดยเป็นชื่อลำน้ำแห่งหนึ่งในพื้นที่อยู่กลางดงไม้สัก มีประวัติว่าสมัยก่อนเมื่อเจ้านายทางเชียงใหม่จะไปแม่ฮ่องสอนไปขุนยวม ก็ต้องผ่านทางนี้ เมื่อถึงลำน้ำนี้ จำต้องลงจากหลังช้างหาวิธีข้ามวิธีอื่น อาจเนื่องจากระดับน้ำมีดล่าวัวช้างพอดีต่อมาทางการเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นอำเภอหางดง เนื่องจากตัวอำเภออยู่ที่ทิศใต้หรือด้านท้ายของดงป่าสัก

หลวงขจัดจันทรนิกร นายอำเภอเมืองเชียงใหม่ บริจาคเงิน 5 บาท หลวงขจัดฯ (ใหม่แก้ว จันทรปัญญา) มีประวัติว่า เป็นคนเมืองเชียงใหม่เอง เป็นคนบ้านฮ่อม ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ถนนท่าแพ เป็นต้นตระกูล จันทรปัญญา ซึ่งเป็นนามสกุลพระราชทานจากรัชกาลที่ 6 มีบุตรธิดา รวม 5 คน คนโตคือ แม่บัวทิพย์ จันทรปัญญา ซึ่งแต่งงานกับพระทวีประศาสน์อดีตนายอำเภอแม่ริม ลูกหลานของหลวงขจัดฯ เช่น คุณสมบุรณ์ จันทรปัญญา เจ้าของโรงเรียนบูรณศักดิ์ บูรณศิลป์ สมัยก่อน ปัจจุบันรุ่นลูก ทำโรงเรียนพัฒนวิชาการเชียงใหม่ ทำสนามโดร์ฟกอล์ฟตรงข้ามห้างโรบินสันแอร์พอร์ต หรือ ดร.อนัน อนุমানราชธน รองอธิการบดี มข. เป็นต้น อีกคนหนึ่ง ที่ชอบขอมผมสีชมพูบ้าง สีม่วงบ้าง คือปารอด จันทรปัญญา ก็เป็นบุตรสาวของหลวงขจัดฯ (คุณรวีพร จันทรปัญญา สัมภาษณ์)

ผู้บริจาคต่ำกว่านี้ อีก 46 คน เป็นเงิน 104 บาท

ในการปลูกฝี ป้องกันไข้ทรพิษ สมัยนั้น ใช้คำว่า “ปลูกทรพิษให้เพนทานแก่ราษฎรในมณฑลพายัพ” ได้เงิน 2090 บาท แพทย์ได้จัดการปลูกทรพิษ ได้จำนวนคนนครเชียงใหม่ 3,239 คน นครลำพูน 654 คน เมืองแพร่ 760 คน นครลำปาง 1,080 คน นครน่าน 220 คน.

พ.ต.ท.อนุ เนินหาด รอง ผกก.สส.สภ.อ.หางดง